

Krisis

Tijdschrift voor actuele filosofie

MIEKE AERTS

MET RESPECT: EEN HYPOTHESE

Krisis, 2013, Issue 2

www.krisis.eu

Een van de meest opzienbarende archeologische vondsten in de jaren zeventig van de twintigste eeuw is de ontdekking van de zogeheten Mawangdui-teksten in een grafombe uit de tweede eeuw voor Christus in de Chinese provincie Hunan (Yang 2004). Het betreft hier op zijde geschilderde versies van allerlei filosofische verhandelingen, maar ook beschouwingen over militaire strategie en religieuze rites, medische receptuur, handboeken voor het beoefenen van de schilderkunst, het paardrijden, rekenen en schrijven, en wat al niet. Experts in de klassieke Chinese filosofie hebben zich naar aanleiding van deze vondst met overgave gestort op nieuwe vertalingen van de Dao De Jing, toegeschreven aan de mythische *founding father* van het daoïsme Lao Zi (Mair 1990; Ames en Hall 2003). Onopgemerkt is in alle opwinding gebleven dat op luttele kilometers van Mawangdui in 2013 een curieuze, in zijn soort niet minder interessante tekst is gevonden. Experts hoopten aanvankelijk dat hiermee een van de vele verloren gegane tekstfragmenten boven water was gekomen van de zogeheten Zhuang Zi, genoemd naar de andere daoïstische *founding father* Zhuang Zhou, die waarschijnlijk in de vierde of derde eeuw voor de christelijke jaartelling leefde (Schipper 2007; Ransdorp 2007). Grondige tekstanalyse heeft echter al snel uitgewezen dat het zeer waarschijnlijk

om een hedendaagse vervalsing gaat. Maar waarom zou iemand in het begin van de eenentwintigste eeuw moeite hebben gedaan om een stilistisch inferieur stukje broddelwerk toe te voegen aan de Zhuang Zi, die algemeen beschouwd wordt als een hoogtepunt van sprankelend proza?

Om dit raadsel op te lossen kan het nuttig zijn het bedoelde tekstfragment nader te bekijken. Hier volgt de volledige werkvertaling:

‘Ma Xiao zat binnen een boek te lezen van Meester Sen Licha, toen Zhui Da en Li Do binnen kwamen rennen. Zhui Da pakte Ma Xiao bij de arm. Kijk buiten, zei Zhui Da. Wees snel, zei Li Do, want het is misschien de laatste keer. Buiten zagen zij Meester Pi Da die tot zijn toehoorders [studenten? vertaling onzeker] sprak. De manier waarop hij zijn verhaal vertelde, de keuze van zijn woorden, het zwaaien van zijn handen, het wijzen van zijn vingers, zijn schaterlach en het lachen [vertaling onzeker] van zijn toehoorders, zijn erudiete anekdotes, het rechtzetten van zijn glazen [vertaling onzeker], alles was even harmonieus. Als het niet leek op het *Ballet van het moerbeibos*, dan kwam het wel overeen met de uitvoering van de *Serenade der opperste bestuursregels*’. Ma Xiao riep dan ook bewonderend uit: “Warempel, wat knap! Hoe bracht Pi Da het tot een dergelijke bedrevenheid?”.

Pi Da vertelde nog een uur door, maar daarna zei hij tegen Ma, Zhui en Li: “Toen ik pas begon zag ik de toehoorders als een geheel. Ik was bang dat het niet zou lukken. Toen merkte ik tot mijn verbazing dat zij naar mij luisterden, sommigen meer, anderen minder. En toen zag ik de toehoorders niet meer als een geheel. Ik probeerde contact met hen te leggen, net zoals ik contact legde met de gestorven meesters over wie ik las en schreef. En toen ging ik verhalen vertellen. Ik praat niet tégen mijn toehoorders, maar mét hen. Ik geef mijn toehoorders geen kennis, ik geef ze kennissen [vertaling onzeker]. En daarmee kunnen zij en ik samen op zoek naar alle verhalen die ons als mensen binden. Dat is een vaardigheid die je in je hart moet voelen om haar in je vingers te krijgen. Ik kan het verder niet met woorden zeggen. Ik kan het ook niet aan jullie leren. Daarom staan jullie hier aan de zijkant en praat ik op mijn oude dag nog steeds volop met mijn toehoorders.”

Ma Xiao rende naar binnen en kwam terug met een hele fles rijstwijijn die met veel respect aan meester Pi werd overhandigd. Daarna ging Ma Xiao weer naar binnen en wierp het boek van meester Sen Licha in het vuur. Maar Zhui Da en Li Do schreven met de woorden van meester Pi Da een nieuw couplet voor de *Serenade der opperste bestuursregels* en zij noemden dat Ai Do.’

Ook al is deze werkvertaling niet af, begrijpelijk wordt wel hoe bij sommige experts even de indruk heeft kunnen ontstaan dat het hier om een Zhuang Zi-fragment ging. In die richting wijst stilistisch de combinatie van personages van wie wij nog nooit hebben gehoord in een korte maar levendige episode met parabeltrekken. Ook de moraal van de tekst is geheel in de geest van Zhuang Zi: het gaat om het bewonderenswaardige en nastrevenswaardige van persoonsgebonden ambachtelijke vaardigheden, die in Zhuang Zi’s ideaal van het goede leven verre de voorkeur verdienen boven maatschappelijk aanzien. Het enigszins absurde einde van het fragment, dat op zichzelf in de Zhuang Zi niet zou misstaan, doet echter tegelijk de vervalsing vermoeden. Het is immers hoogst onwaarschijnlijk dat men in de tijd van Zhuang Zi zoiets kostbaars als een boek zomaar in het vuur zou hebben geworpen of de euvele moed zou hebben gehad om in het wilde weg een couplet toe te voegen aan een befaamd ritueel gezang. Bij nader inzien gaat het hier dan ook om een tamelijk doorzichtige combinatie van twee reeds lang bekende en beroemde fragmenten uit de Zhuang Zi: het verhaal van de meester Kok Ding en de meester Wielenmaker Pian. Dat zijn gewone ambachtslieden die het respect van feodale vorsten afdwingen door de quasi-natuurlijke superioriteit van hun techniek. Bewondering voor geoefend meesterschap dat zich als spontane *flow* voordoet, overstijgt in Zhuang Zi’s universum namelijk stevast de beperkingen van rang en stand. Het personage Pi Da, de meester-verteller die zoveel respect en bewondering afdwingt, is overduidelijk een combinatie van die twee ambachtslieden.

Maar hoe zit het dan met de andere personages en met het verbrande boek? En met dat couplet natuurlijk? De hypothese die ik hier wil verdedigen vertrekt vanuit de duiding van de naam Sen Licha, die mij een wat hulpeloos geval van sinificering lijkt. Licha is vaak het Chinese equivalent van Richard, en ik vermoed dan ook dat met meester Sen Licha bedoeld

wordt op de bekende Amerikaanse sociaal-theoreticus Richard Sennett. Thematisch past dat uitstekend bij de strekking van het fragment, want dat draait immers om de kwestie van respect, en een van Sennetts veelbesproken publicaties, verschenen kort voordat het zogenaamd antieke fragment opdook, betreft nu net de notie van respect in de hedendaagse wereld die door een combinatie van werkelijke ongelijkheid en ideologische gelijkheid wordt gekenmerkt (Sennett 2003). Als mijn hypothese klopt, is het personage Ma Xiao verdiept in de bestudering van Sennetts stelling dat op ambachtelijke vaardigheid gebaseerd zelfrespect wel een persoonlijke remedie kan zijn tegen de kwetsuren van maatschappelijke ongelijkheid, maar dient te worden gecomplementeerd door een daarop gebaseerde zorgende macht. Daarmee moet dan die vaardigheid worden overgedragen, om zo de sociale verbanden en de wereld beter te maken. Dan zou het personage Pi Da, iemand die zich op toehoorders, wellicht zelfs studenten richt, gezien kunnen worden als iemand die Sennetts aanbeveling belichaamt. Pi Da is dan mogelijk een sinificering van Pedagoog.

In deze trant doorredenerend zou ik willen voorstellen om in de personages Zhui Da en Li Do eveneens hedendaagse sociaal-theoretici te zien en wel de Nederlandse filosofen Tsjalling Swierstra en Evelien Tonkens. Ook zij schreven immers over respect (Swierstra en Tonkens 2008) en wat meer is: zij hebben in hun geschriften op Sennett voortgebouwd door een visioen te schetsen van de manieren waarop (zelf)respect sociaal georganiseerd zou kunnen worden om meritocratische ongelijkheid te verzachten. Het is niet moeilijk om te zien hoe de opsteller van het fragment deze visie op respect heeft willen typeren door Zhui en Li een nieuw couplet aan de *Opperste bestuursregels* te laten toevoegen. Door dat Ai Do te noemen verwijst de opsteller van het fragment bijna letterlijk naar het werk van Swierstra en Tonkens, die hun door respect gecorrigeerde meritocratie aidocratie noemen, naar het Griekse woord voor respect.

Rest echter nog het laatste personage, Ma Xiao (letterlijk: Kleine Ma), die kennelijk na de ontmoeting met Pi Da het boek dat we nu hypothetisch als dat van Sennett hebben geïdentificeerd radicaal terzijde legt. Mij lijkt dat het serieus nemen van dit personage de vorige lezingen deels op hun kop zet (wat niet hetzelfde is als in het vuur gooien overigens). Ik vermoed dat de opsteller van het fragment via het personage Ma Xiao nog

eens expliciet duidelijk heeft willen maken wat eigenlijk al impliciet opgesloten ligt in de keuze voor Zhuang Zi als referentiekader voor een discussie over wat bij Sennett respect heet. Net als bij Sennett staat, zoals gezegd, ook bij Zhuang Zi soevereine ambachtelijkheid model voor het leven van het goede leven. Maar wie goed kijkt, ziet dat ondanks vergelijkbare typeringen als 'respect' of 'bewondering' waarmee die soevereine ambachtelijkheid wordt waargenomen door de omstanders, bij Zhuang Zi de meester Kok en de meester Wielenmaker hun soevereiniteit in het geheel niet ontleen aan zelfrespect. Sterker nog: Zhuang Zi portretteert hen altijd als zelf-vergeten. Bij Zhuang Zi is de meester dan ook niet iemand die gelukkig is met en door het eigen meesterschap, maar iemand wiens weg door de wereld een zelfvergeten deel is van iets wat groter is, namelijk Dao, wat in dit geval wellicht kan worden vertaald als 'dat wat op dat moment past bij de gang van de kosmische energie'. Bij Zhuang Zi is ambachtelijk meesterschap dus nooit een antisociaal fenomeen, maar iets wat verbinding legt tussen mensen, dieren en dingen. Het hoeft dan ook niet gecompleteerd te worden door pedagogische zorgmacht, het is in wezen al een open houding die rang en stand overstijgt. Respect is respect voor de goede zaak, niet voor de zaakwaarnemers. En de goede zaak zelf bevindt zich op zijn best niet voor eens en altijd in het soevereine bezit van sommigen, maar in de botsende perspectieven van allen. Wie de zaken zo ziet, schrijft geen dialogen als die van Plato, waarin personages hun reeds verworven inzicht didactisch uiteenzetten, maar episodes als die van Diderot, waarin personages elkaar in absurde situaties treffen om daarna ogenschijnlijk even onopgevoed als voorheen weer uit elkaar te gaan, de lezer achterlatend met de wens al hun diverse perspectieven eens nader te proberen. Of episodes zoals te vinden bij Zhuang Zi natuurlijk.

Dit alles brengt mij tot een voorlopig antwoord op de vraag die ik aan het begin heb opgeworpen: wat heeft de opsteller van dit quasi-antieke fragment toch willen laten zien, waar komt het uit voort? Ik denk er het volgende van: het zal zijn gegaan om de onvolkomen verwoorde bewondering die het personage Ma Xiao heeft opgedaan voor het personage Pi Da, in wie we, als mijn hypothesen juist zijn, niet een allegorische Pedagoog, een kennisoverdrager, moeten zien, maar veeleer de meester Kennismaker, misschien zelfs heel concreet meester Pieter Pekelharing.

Mieke Aerts studeerde sociologie en geschiedenis, publiceert over genderstudies en gendergeschiedenis, en is Wilhelmina Drucker hoogleraar Politieke Geschiedenis van Gender in Nederland aan de Universiteit van Amsterdam.

Literatuur

Ames, R.T. en D.L. Hall (2003) *Dao De Jing. A philosophical translation*. New York: Ballantine Books.

Mair, V. (1990) *Tao Te Ching. The classic book of integrity and the way*. New York: Bantam Books.

Ransdorp, R. (2007) *Zwervend met Zhuang Zi. Wegwijs in de taoïstische filosofie*. Budel: DAMON.

Schipper, K. (2007) *Zhuang Zi. De volledige geschriften. Het grote klassieke boek van het taoïsme*. Amsterdam: Augustus.

Sennett, R. (2003) *Respect in a world of inequality*. New York en Londen: W.W. Norton.

Swierstra, T. en E. Tonkens (red.) (2008) *De beste de baas? Verdienste, respect en solidariteit in een meritocratie*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Yang, X. (red.) (2004) *Chinese archaeology in the twentieth century. New perspectives on China's past*. New Haven: Yale University Press.

© De Creative Commons Licentie is van toepassing op dit artikel (Naamsvermelding-Niet-commercieel 3.0). Zie <http://creativecommons.org/licenses/by-nc/3.0/nl> voor meer informatie.